

RF – Rogalandforskning. <http://www.rf.no>

Informasjonsnettverk og regional utvikling. Sluttrapport.

NFR-prosjekt nr. 132421/250

RF-2000/230

RF – Rogalandforskning. <http://www.rf.no>

Vår referanse: 725/834841	Forfatter(e): Brita Gjerstad, Odd Einar Olsen	Versjonsnr. / dato: Vers. 1 / 01.11 2000
Ant. sider: 38 + 6 sider vedlegg	Faglig kvalitetssikrer: Gottfried Heinzerling	Gradering: Åpen
ISBN:	Oppdragsgiver(e): Norges forskningsråd	Åpen fra (dato):
Forskningsprogram: Nasjonale informasjons- nettverk	Prosjektittel: Informasjonsnettverk og regional utvikling. Læring og formidling fra tre prosjekter i NIN-programmet.	

Emne:

Denne rapporten dokumenterer og analyserer RF-Rogalandforskningse aktiviteter i tre utvalgte informasjonsnettverk. Prosjektet skulle gjennomføres som et følgeforskningsprosjekt. Svak framdrift medførte at prosjektet ble terminert et halvt år før planen, og med det som utgangspunkt drøfter rapporten de særskilte utfordringer som ligger i denne typen forskerdesign. På grunn av termineringen ble datainnsamlingen ikke fullført. Rapporten inneholder derfor bare en begrenset analyse av selve nettverkene. En vesentlig del av rapporten er viet drøfting av sentrale begreper som "region" og "informasjonsnettverk".

Emne-ord:

Informasjonsnettverk, regioner

RF-Rogalandforskning er sertifisert etter et kvalitetssystem basert på NS - EN ISO 9001

for

Prosjektleder
Odd Einar Olsen

for RF – Rogalandforskning
Gottfried Heinzerling

Innhold

1	INNLEDNING	2
1.1	Bakgrunn for Rogalandsforskningens prosjekt.....	2
1.2	Prosjektets problemstillinger.....	3
2	OM REGIONSBEGREPET	4
3	DATAGRUNNLAG: PRESENTASJON AV PROSJEKTENE.....	7
3.1	TITAN.....	8
3.2	LiNK.....	8
3.3	Den distribuerte næringsshagen Midt-Troms	10
3.4	Trollgarn (referanseprosjekt).....	11
3.5	Regionsamarbeid HMS – Vestfold (referanseprosjekt)	11
4	OM FØLGEFORSKNING	13
5	AKTIVITETER I PROSJEKTENE.....	14
5.1	Planlegging.....	14
5.1.1	Rogalandsforskningens utvelging av kasus.....	15
5.1.2	Nettverksprosjektene målsetninger.....	15
5.2	Rolleavklaring	17
5.3	Organisering	18
5.4	Iverksetting.....	19
5.5	Oppfølging underveis.....	20
5.6	Korrigerende tiltak	21
5.7	Evaluering	22
6	OPPSUMMERENDE KOMMENTARER/FAGLIGE FUNN	24
7	FØLGEFORSKNINGENS UTFORDRINGER.....	28
8	REFERANSER.....	31

Tabelloversikt

Tabell 3.1. Nettverksprosjektenes deltakere og regionale mål.....	12
Tabell 4.1. Aktiviteter og roller i nettverksprosjektene.....	13
Tabell 7.1. Rogalandforskningens rolle i nettverksprosjektene.....	30

Sammendrag

Rapporten dokumenterer RF-Rogalandforskningens arbeid med prosjektet "Informasjonsnettverk og regional utvikling. Læring og formidling fra tre prosjekter i NIN-programmet", et prosjekt finansiert av Norges forskningsråd sitt program "Nasjonale informasjonsnettverk". Prosjektet var et følgeprosjekt som skulle studere utvikling og resultater av tre prosjekter i regi av NIN. De tre prosjektene hadde som mål å bidra til en regional utvikling gjennom etablering av teknologiske informasjonsnettverk.

Følgeprosjektet hadde to målsettinger: (a) Bidra til utvikling av tre regionale prosjekter ved å tilrettelegge for systematisk og gjensidig læring i og mellom prosjektene. Dette skulle styrke projekteffektivitet og måloppnåelse i prosjektene. (b) Bidra til å analysere og presentere positive og negative erfaringer både av utviklingsprosess og resultater, både internt i prosjektene og eksternt til et akademisk og allment interessert publikum. Dette skulle bidra til å styrke prosjektene som demonstratorer og eventuelt modeller for andre som ønsker å utvikle regionale informasjonsnettverk.

Målene skulle nås ved å fokusere på følgende tre oppgaver: (i) Etter behov å formidle kunnskaper og erfaringer om aktuelle problemstillinger til aktørene som arbeider i de regionale prosjektene. (ii) På oppfordring være rådgiver i forbindelse med gjennomføringen av de tre regionale prosjektene. (iii) Analysere utviklingsprosess og resultater, samt presentere disse både til et akademisk og et allment interessert publikum.

På grunn av manglende framdrift ble prosjektet avsluttet før kontraktsperioden var utgått. I denne rapporten vurderer vi derfor også vår egen innsats for å se hvordan følgeforskningen skulle vært gjennomført for å få et tilfredsstillende resultat.

For å være i stand til å forstå og analysere de regionale nettverkene har det vært nødvendig med en teoretisk drøfting av sentrale begreper som "region" og "informasjonsnettverk". Denne tas opp igjen på et empirisk grunnlag. Drøftingen munner ut i et forslag om å fokusere på regioner bestemt av menneskers behov og handlingsmønster, framfor å definere regioner som territorielle avgrensninger. Det er heller ingen automatikk i at administrative enheter har de nødvendige forutsetninger for å fungere som en region i forbindelse med regionale nettverk. Dette henger sammen med at nettverk i stor grad handler om relasjoner. Relasjonene skapes gjennom kommunikasjonskanaler, som kan bidra både til enveiskommunikasjon og flerveis informasjonsutveksling. Teoretisk sett har nettverk som skaper samhandlingsarenaer for å forbedre eksisterende relasjoner en styrke sammenliknet med nettverk som etablerer nye relasjoner. Dette blir ikke umiddelbart bekreftet i vårt materiale. Våre funn tyder på at deltakernes felles interesse i nettverket, nettverkets forankring i personer og tilknytning til visjoner, samt en relativt bestemt styring av nettverksprosjektene også kan være kritiske faktorer i etablering og opprettholdelse av nettverk.

Det største kapitlet i rapporten er disponert etter de ulike fasene i prosjektene. Fasene er inndelt etter hvilke aktiviteter som dominerer, og er som følger: planlegging,

rolleavklaring, organisering, iverksetting, oppfølging underveis, korrigerende tiltak, og evaluering. Vi dokumenterer både aktiviteter i prosjektene og i følgeforskningen. Avslutningsvis diskuteres de særlige utfordringer som er knyttet til følgeforskning.

Forord

Norges forskningsråd har i sitt program Nasjonale informasjonsnettverk (NIN) som formål å øke kunnskapen om hvordan informasjonsteknologien kan utnyttes til å utvikle nye og bedre samarbeidsformer mellom parter både i privat og offentlig sektor. Informasjonsnettverkene skal også komme brukere av offentlige tjenester til gode. RF-Rogalandforskning har hatt i oppdrag å studere utvikling og resultater i tre NIN-prosjekter som skulle bidra til regional utvikling gjennom teknologiske informasjonsnettverk.

Prosjektet ble avsluttet før tiden på grunn av svak framdrift. Denne rapporten drøfter derfor årsaker til den sviktende gjennomføringen av prosjektet i tillegg til å dokumentere aktiviteter og faglige resultater.

1 Innledning

Denne rapporten gjennomgår RF-Rogalandforskningens prosjekt ”Informasjonsnettverk og regional utvikling. Læring og formidling fra tre prosjekter i NIN-programmet”. Innledningsvis presenteres prosjektet med dets bakgrunn og problemstillinger. På grunn av den sentrale betydning de regionale aspektene ble gitt i prosjektet er kapittel 2 viet til en teoretisk drøfting av regionsbegrepet. Forståelser av dette henger sammen med hvilke utvalgsriterier som blir valgt for nettverksprosjekter, derfor inneholder samme kapittel også en redegjørelse for utvalgsriteriene. Deretter, i kapittel 3, følger en presentasjon av nettverksprosjektene som inngår i analysen. Fordi RF-Rogalandforskningens prosjekt var et følgeforskningsprosjekt gir vi i kapittel 4 en framstilling av sentrale elementer i følgeforskning, før vi tar for oss de ulike fasene i prosjektene. Aktivitetene i hver fase, både i eget prosjekt og i nettverksprosjektene, blir drøftet i kapittel 5. I kapittel 6 drøfter vi empiriske funn i forhold til innholdet i regionale informasjonsnettverk. Avslutningsvis vil vi i kapittel 7 kommentere noen av de spesielle utfordringer som er knyttet til følgeforskning.

1.1 Bakgrunn for Rogalandforskningens prosjekt

RF-Rogalandforskning sendte 02.10.98 en søknad til Norges forskningsråd sitt program ”Nasjonale nettverk” hvor det ble søkt om finansiering av et prosjekt kalt ”Informasjonsnettverk og regional utvikling. Læring og formidling fra tre prosjekter i NIN-programmet”.

Prosjektet var et følgeprosjekt som skulle studere utvikling og resultater av tre prosjekter i regi av NIN-programmet. De tre prosjektene hadde som mål å bidra til en regional utvikling gjennom etablering av teknologiske informasjonsnettverk.

Følgeprosjektet forutsatte et godt samarbeid mellom de regionale prosjektene og følgeforskerne. Følgeprosjektet skulle starte opp i januar 1999, og avsluttes med en formidlingskonferanse høsten 2001. Prosjektet skulle gjennomføres innenfor en kostnadsramme på NOK 1.782.000 fordelt over de tre årene.

Ved RF-Rogalandforskning skulle følgeprosjektet knyttes tett til gjennomføring av flere andre følgeprosjekter som analyserte introduksjon og anvendelser av nye teknologier og kunnskaper.

Prosjektsøknaden ble innvilget, og RF-Rogalandforskning mottok kontrakten 18.03.99. På grunn av svak framdrift ble prosjektet muntlig terminert 07.06.00. Etter en videre dialog mellom oppdragsgiver og RF-Rogalandforskning ble det formelt terminert 03.08.00. I den følgende presentasjonen av funn og analyse vil vi derfor også se med kritisk blick på vår egen rolle i prosjektet.

1.2 Prosjektets problemstillinger

Følgeprosjektet hadde to målsettinger: (a) Bidra til utvikling av tre regionale prosjekter ved å tilrettelegge for systematisk og gjensidig læring i og mellom prosjektene. Dette kunne styrke prosjekteffektivitet og måloppnåelse i prosjektene. (b) Bidra til å analysere og presentere positive og negative erfaringer både av utviklingsprosess og resultater, både internt i prosjektene og eksternt til et akademisk og allment interessert publikum. Dette kunne bidra til å styrke prosjektene som demonstratorer og eventuelt modeller for andre som ønsker å utvikle regionale informasjonsnettverk.

For å nå målene ville prosjektet konsentrere seg om tre oppgaver: (i) Etter behov å formidle kunnskaper og erfaringer om aktuelle problemstillinger til aktørene som arbeider i de regionale prosjektene. (ii) På oppfordring være rådgiver i forbindelse med gjennomføringen av de tre regionale prosjektene. (iii) Analysere utviklingsprosess og resultater, samt presentere disse både til et akademisk og et allment interessert publikum.

I RF-Rogalandforsknings prosjektskisse som ligger til grunn for følgeforskningen, er det nevnt fire hovedproblemstillinger. Den første går på *hvilke behov* informasjonsnettverkene vil dekke. Den andre går på spørsmålet om *organiseringen* bidrar til å skape til å skape nyttige og stabile nettverk i regionen. Den tredje går på *effektene* for de involverte deltakerne og den fjerde går på spørsmålet om *regional utvikling*.

- **Hvilke behov vil informasjonsnettverkene dekke?**

Er nettverkene basert på reelle kommunikasjons- og samarbeidsbehov mellom aktørene, eller er de ”eksternt generert” på grunn av tilgang på ressurser? Klarer prosjektene å identifisere felles informasjonsbehov? Klarer en å organisere informasjonsnettverk som understøtter informasjonsflyten slik at den blir nyttig i aktørenes daglige virke?

- **Bidrar organisering av nettverk, informasjonsstruktur og utviklingsprosess til å skape nyttige og stabile nettverk i regionene?**

Mobiliserer nettverkene tilstrekkelig antall aktører i målgruppene, når de en kritisk masse? Klarer aktørene å se seg selv som lenker i et informasjonsnettverk? Klarer de å forholde seg til informasjon på en ny måte slik at dette gir nye muligheter i virksomhetsutvikling? Stimulerer nettverkene til nye og bedre samarbeidsformer, nye måter å arbeide på? Klarer aktørene i NIN-prosjektene å utnytte læringsprosessen? Er det aktiv eksperimentering i prosjektene? Er nettverkene stabile over tid? Vil de overleve etter prosjektperioden? Hvordan bidrar organiseringen av nettverkene til resultatet?

- **Hvilke effekter har etablering av nettverkene for deltakerne?**

Hvilken nytte har deltakerne av å være tilknyttet nettverkene? Hvordan har nettverkene endret organisatoriske rutiner, arbeidsoppgaver eller eksterne kontaktmønstre? Hvordan vil deltakerne videreføre nettverkene etter prosjektperioden?

- **Bidrar informasjonsnettverkene til en regional utvikling?**

Bidrar nettverkene til å opprettholde bosetting, skape arbeidsplasser, beholde og styrke en særegen regional kompetanse eller andre ressurser? På hvilken måte? Hvilke forutsetninger og kritiske suksessfaktorer bør utvikling av regionale IKT-nettverk spesielt være oppmerksom på?

2 Om regionsbegrepet¹

Innenfor området *regionale nettverk* ønsket NIN-programmet å utnytte IKT strategisk for å etablere permanente nettverk, både i og mellom privat og offentlig sektor. En hadde blant annet håp om at nettverkene kunne oppheve geografiske begrensninger og styrke distriktene. Det er nettverksprosjekter med nettopp et slikt regionalt fokus som er gjenstand for RF-Rogalandforskningens studie. Spørsmål omkring det regionale går derfor som en rød tråd gjennom analysen. Til tross for at regionale målsetninger har blitt definert i de fleste nettverksprosjektene viste det seg at *regionale nettverk* i praksis ikke var, og fremdeles ikke er, noe enkelt begrep. Nettverkernes regionale tilknytning kan være diffus, og hvordan en forstår og bruker begrepet *region* kan også variere fra prosjekt til prosjekt. Det er derfor nødvendig å drøfte hva regioner, regionalt fokus og regionale nettverk kan innebære.

I følge EU's NUTS-definisjon er en region en territoriell avgrensning, uavhengig av bosettingsmønster og befolkningstetthet. Anssi Paasi (2000) mener at "... *a region should not be regarded merely as a passive medium in which social action takes place and neither should it be understood as an entity that operates autonomously above human beings.*" Videre foreslår Paasi å skille mellom territoriell, symbolsk og institusjonell danning av regioner. Territoriell danning av regioner vil kreve etablering av en eller annen form for grenser. Grensene er ikke nødvendigvis fysiske eller geografiske. Like gjerne dreier det seg om grenser som utgår fra prosesser hvor territorier er sosialt og kulturelt konstruert. Den symbolske danningen av regioner handler i stor grad om å bygge opp under individenes følelse av fellesskap. Det gjøres ved hjelp av navn, historieskriving, ritualer, sanger og liknende. Men verken grenser eller symboler er nok, også institusjoner og formelle organisasjoner er nødvendige for å opprettholde og reproducere regionen. Institusjonene kan være av politisk, økonomisk eller kulturell art, og de kan virke direkte, slik for eksempel politi og fylkes- og kommuneadministrasjoner gjør, eller gjennom sosialisering, slik skoler og media gjør. Når en region er etablert har den oppnådd en posisjon både i territorial struktur og sosial bevissthet, og er dermed gjenkjennbar både innenfra og utenfra dens grenser (Paasi 2000).

¹ Kapitlet er basert på vesentlige bidrag fra forsker Jon Moxnes Steineke.

I virkeligheten vil territoriell, symbolsk og institusjonell danning opptre som ulike sider av samme prosess. Skillet er derfor utelukkende analytisk ment (ibid.). I praksis skjer det oftere at en skiller mellom administrative enheter, og enheter dannet på grunnlag av aktiviteter/prosesser. Eksempel på administrative enheter er kommuner og fylker, mens mange industriområder kan stå som eksempel på det siste.

Innenfor geografisk teori opererte man tidligere med skiller mellom region som enhet, variabel, dimensjon eller som perspektiv. Slike tradisjonelle tilnærminger legger til grunn en territoriell forståelse av hva regioner er, og en har i dag hovedsakelig gått bort fra disse. Særlig gjelder det i forbindelse med informasjonsnettverk. Å snakke om ”regionale informasjonsnettverk” blir meningsløst så lenge det innebærer vektlegging av et regionalt fokus (forstått som mål knyttet til geografiske områder) samtidig som en benytter seg av teknologi som nettopp overskrider regionale (territorielle) grenser. En målsetning om å avgrense nettverket til en bestemt geografisk region vil innebære at en ikke utnytter teknologien fullt ut. De mange muligheter som teknologien gir til raske og varierte kommunikasjonsformer gjør en fokusering på territorielle avgrensninger til en irrelevant. Territorielle avgrensninger blir utfra dette en anakronisme. Moderne teorier om informasjonsnettverk er derfor ikke opptatt av territorielle avgrensninger, men fokuserer i stedet på andre elementer ved nettverkene.

Et slikt element er *sammensetninger av deltakere* i nettverkene. Dette kan ses i tilknytning til hva Amin og Thrift (1994, ref. i Indergaard 1997) kaller institusjonell tetthet, et begrep som henspiller på organisasjoners posisjoner i lokale nettverk og deres evner til å skape en kollektiv identitet og et felles næringsrettet mål. Jo større institusjonell tetthet, jo større sjanse for å lykkes med nettverksetableringen. Det er større sannsynlighet for at et nettverk med en ensartet deltakersammensetning når sine mål enn at en mangfoldig sammensatt gruppe gjør det samme, utfra en antakelse om at den ensartede gruppen i større grad vil være i stand til å etablere felles kultur og mål. Effekten av slike faktorer er imidlertid kompleks. Eksempelvis er det et poeng at representanter for forvaltningen er med, da vi da får samfunnsfunderte (”community-based” –vår oversettelse) nettverk, hvilket i følge Indergaard (1997) er en styrke.

Også nettverkene *grunnlag for etablering* er viktig. En kan skille mellom behovsstyrt og mulighetsstyrt etablering av nettverk. I det første tilfelle vil initiativet bli tatt fordi noen ønsker økt samarbeid eller lettere tilgjengelig informasjon, enten det er et mål i seg selv eller fungerer som midler for å oppnå målsetninger om vekst i bosetning og næringsvirksomhet. Et slikt ønske vil være en viktig drivkraft i arbeidet med å etablere et informasjonsnettverk. Mulighetsstyrte etableringer kan tenkes å være begrunnet med at det eksisterer et økonomisk grunnlag (det finnes et program å søke midler fra) eller at de teknologiske løsningene er tilgjengelige. En tilsvarende todeling kan gjøres på bakgrunn av hvor initiativet kommer fra, det vil si om det er internt eller eksternt stilt. I dette tilfellet gjelder det særlig nettverkene regionale fokus, og spørsmålet blir da hvorvidt den regionale fokuseringen bunner i de involverte organisasjoners eget ønske eller om det er et resultat av krav utenfra (for eksempel fra programstyret i NIN).

Et annet spørsmål knyttet til nettverkene grunnlag er hvorvidt samhandling allerede er etablert. Erstatte eller supplerer nettverkene eksisterende mønster for samarbeid, eller danner de nye kanaler for kommunikasjon? Indergaard (1997) hevder at

restruktureringer handler om å endre interne og utgående relasjoner. Man oppnår ikke regional utvikling ved å isolere regionen og bare skape nye relasjoner internt. Mange studier knytter økonomisk samarbeid til sosiale relasjoner (Granovetter 1985; Logan and Swanstrom 1990; Saxenian 1994; Romo and Schwarz 1995, ref. i Indergaard 1997), og antyder at sosiale, kulturelle og politiske betingelser påvirker forløpet i restruktureringer. I praksis vil det si at sjansene for å lykkes med et informasjonsnettverk er størst der det allerede eksisterer et samarbeid. Dermed blir ikke den geografiske dimensjonen helt uten betydning likevel, all den tid samarbeid og sosiale relasjoner har lettere for å oppstå innenfor geografisk avgrensede områder. Det viser seg nemlig at forhold som blant annet tillitsfullt samarbeid, tradisjoner i etablering og drift av mindre virksomheter, fri flyt av informasjon mellom bedrifter og kollektive læreprosesser framhever territoriell forankring i sosiale og kulturelle strukturer som viktig for konkurransekraften (Isaksen 1997). Her kan det imidlertid påpekes at det ikke er de geografiske forhold i seg selv (for eksempel at de involverte hører til samme fylke) som spiller en rolle i nettverksetableringen, men de relasjoner og samarbeidsmønstre som eksisterer der.

Videre kan nettverkens konkrete innhold være en kritisk faktor. Man skiller derfor mellom informasjonsnettverk, kompetansenettverk, innovasjonsnettverk og liknende, og her hvor det handler om informasjonsnettverk kan selve *informasjonsutvekslingen* i nettverkene være bestemmende for grad av suksess. Det henger sammen med at noen former informasjonsutveksling er enklere enn andre. Eksempelvis vil en enveiskommunikasjon, hvor målet er å gjøre opplysninger tilgjengelige for mottakere, være lettere å gjennomføre enn informasjonsutveksling som forutsetter aktiv deltakelse fra flere parter. Det gjør det nødvendig å ha et bevisst forhold til hvordan informasjonsnettverkene skal brukes og hvor stor deltakelse en forventer fra de forskjellige parter.

Det er med andre ord flere måter å forstå en region på, og flere måter å tilnærme seg regionale informasjonsnettverk på. Denne mangfoldigheten i begrepet skapte uklarheter som fikk følger for både for NIN-programmet og følgeforskningen. En kan også spørre seg hvordan begrepet håndteres av prosjekter som profilerer seg som regionale, og i hvilken grad det er samsvar mellom deres og NIN-programmets oppfatninger.

I NIN-programmet blir nettverk definert som en gruppe mennesker og virksomheter som samvirker og utveksler informasjon. For å støtte kommunikasjon og anvendelse av informasjon brukes en teknisk infrastruktur, i praksis et kommunikasjonsnett, og en overliggende informasjonsstruktur, det vil si et sett med informasjonstjenester. I følge NIN-programmet skulle nettverkene i distriktene utvikles til å bli permanente kjerner og modeller for andre regioner. På denne måten ønsket programstyret at nettverksprosjektene skulle bidra til regional utvikling. Dette er en tankegang som viser hvordan programstyret i NIN kobler regionale nettverk til distriktsutvikling, noe som indikerer en forveksling av regioner og distrikter. Hvilke konsekvenser dette medførte kommer vi tilbake til i kapittel 7.

RF-Rogalandforskning presiserte i sin søknad at det viktigste spørsmålet knyttet til regionale nettverk var hvor vidt IKT kan være et egnet virkemiddel i arbeidet med å styrke bosetning og samfunnsutvikling i regioner. Til grunn for et slikt spørsmål ligger

en forståelse av regioner som mer enn administrative enheter. Det innebærer en regionsforståelse som fokuserer på aktiviteter og prosesser som grunnlag for regioner. Regionsutvikling betyr da i tillegg til å opprettholde eller øke bosetningen at aktivitetsnivået øker, at det satses på nyetableringer og at det eksisterende næringslivet styrkes. I følge NIN-programmets regionale satsning skulle dette skje gjennom økt og forenklet samarbeid ved hjelp moderne kommunikasjonsteknologi.

Som vi ser hadde programstyret i NIN og RF-Rogalandsforskning ikke helt det samme utgangspunkt for sine tilnærminger til de regionale nettverkene. Mens programstyret hovedsakelig hadde en praktisk og teknologisk tilnærming og ikke definerte regionsbegrepet, var RF-Rogalandsforskning noe mer bevisst de ulike måter regioner kunne forstås på. At programstyret ikke operasjonaliserte sin regionsforståelse resulterte i at de nettverkene som fikk finansiering var tilknyttet regionen på forskjellige måter. De opererte på ulike geografiske nivå. Noen nettverker tok utgangspunkt i at alle deltakere hører til i samme fylke, mens andre hadde visjoner av mer politisk art om regional utvikling i form av økt sysselsetting og bosetting, øke tilgjengelighet til offentlige tjenester og generelt øke brukernes medvirkning i forhold som angår dem. Fra sistnevnte side ble det forventet at tilgang til informasjon og muligheter til å formidle og bruke denne i stadig større grad skulle bli en viktig suksessfaktor for næringsliv og offentlig forvaltning.

For RF-Rogalandsforskning del resulterte det i et todelt utvalg, bestående av tre hovedprosjekt og tre referanseprosjekt. Forskingen skulle stort sett konsentreres om hovedprosjektene. Til referanseprosjektene skulle tilknytningen være løsere. Hovedprosjektene var TITAN, LiNK og Den distribuerte næringshagen Midt-Troms. TITAN er et EU-prosjekt i Sogn og Fjordane fylke, hvor alle kommuner er med. EU-tilknytningen gjør at nettverket har koblinger til andre regioner i EU. LiNK er et nettverk som omfatter tre kommuner i Numedal pluss Kongsberg. Deltakerne i disse to nettverkene er både enkeltindivider og private og offentlige organisasjoner. Den distribuerte næringshagen Midt-Troms består av mange næringsvirksomheter som geografisk har samlet seg i fem lokasjoner. Disse tre nettverkene har fellestrekk som består av at de vil bidra til å styrke næringsutviklingen. De to førstnevnte mål inkluderer dessuten økt tilgjengelighet til offentlige tjenester.

Trollgarn og HMS-Vestfold var referanseprosjekt. Trollgarn henter sine deltakere fra privat næringsliv i Trøndelag, i tillegg til at det har koblinger mot Jämtland. Målet går i korthet ut på å gjøre deltakerne mer konkurransedyktige ved hjelp av samarbeid. HMS-Vestfold omfatter næringsliv og forvaltning i Vestfold fylke, og hensikten er å gi bedrifter et redskap for kommunikasjon og utvikling av samhandlingsmønstre for HMS.

3 Datagrunnlag: presentasjon av prosjektene

I dette kapitlet presenterer vi nærmere hvert av nettverkene som inngår i RF-Rogalandsforskningens prosjekt. Til grunn for presentasjonen ligger skriftlig materiale, hovedsakelig i form av prosjektsøknader, og data fra intervjuer og uformelle samtaler.

3.1 TITAN

TITAN er et prosjekt som omfatter et utkantfylke uten noe klart sentertyngdepunkt. En kan dermed si at *fylket* fungerer som regional avgrensning, altså har vi her en administrativt definert region. Alle kommunene i Sogn og Fjordane deltar i prosjektet. Samtidig har prosjektet koblinger mot tilsvarende periferiregioner i Europa.

Det overordnede mål med nettverket går ut på å stimulere regionen til å bli mer livskraftig og konkurransedyktig i forhold til mer sentrale strøk. Målet er ambisiøst og TITAN blir betraktet som et virkemiddel i denne sammenheng. Dette skal oppnås ved å bygge opp et system som gir næringsliv, offentlig forvaltning og borgere tilgang på informasjonskilder og kommunikasjonsløsninger. Samtidig skal IKT-systemet utvikles slik at enkelte brukere får tilgang på skreddersydd informasjon. Noe av det kritiske i denne sammenheng er spørsmålet om det er mulig å få til og hva som blir de kritiske elementene i denne sammenheng; organisering, mobilisering, det operative nettverket, kompetansen eller behovsstrukturen? Det kan også stilles spørsmål om ambisjonene er for høye.

TITAN må betraktes som et virkemiddel som skal gi effekter på den regionale utviklingen. Oppfatningen er at denne demonstratoren skal bidra positivt i den regionale konkurransen mot sentrale regioner. Uten at det står eksplisitt nevnt, forventes det for næringslivets del at de ulemper en beliggenhet i utkantstrøk innebærer reduseres, gjerne i den grad at næringslivet oppnår konkurransefortrinn. Å gjøre offentlig organer til sentrale elementer i IT-samfunnet vil være en styrke for næringsliv og innbyggere i så måte.

I bunnen av nettverket ligger en oppfatning av at fylket har et konkurransepreget sentrum-periferi-forhold. Nettverket er ett virkemiddel (av flere) som kan bidra i til å endre asymmetrien i forhold til sentrale strøk i regionen. Om andre regioner kan lære av det er ikke noe hovedpoeng for prosjektdeltakerne, selv om programstyret ønsker at de regionale nettverkene skal fungere som demonstratorer. Representanter fra andre fylker er derimot involvert som observatører.

3.2 LiNK

Lokale informasjonsnettverk i Numedal og Kongsberg (LiNK) består av bykommunen Kongsberg og de tre distriktskommunene Flesberg, Nore og Uvdal og Rollag. Denne regionen kan ses i et senter-omland-perspektiv. Kongsberg er et industri- og servicesenter med et avansert høyteknologisk miljø. Som det går fram av forprosjektet til LiNK, har en gruppe personer fra kommunene i Numedal og næringslivet i området rundt Kongsberg arbeidet sammen om flere IKT-prosjekter siden 1995. Kongsberg har etter nedleggingen av Kongsberg Våpenfabrikk klart å beholde og til dels også utvide kompetansen på IT-området gjennom etablering av nye virksomheter. Denne kompetansen har vært viktig også for LiNK, siden mange av nettverkets ressurspersoner kommer fra de nye bedriftene i Kongsberg næringspark. Samtidig er det klart at lokale politiske myndigheter over relativt lang tid har fått innsikt og forståelse av hva IKT kunne brukes til.

LINK har knyttet prosjektet til den nasjonale strategien i Nærings- og handelsdepartementets IT-plan for næringsliv og regjeringens distriktpolitikk, samt Buskerud fylkes satsing på området. Selv om det primære målet er å utvikle IKT som et redskap for å styrke Kongsberg/Numedal-regionen på mange områder, har det også vært viktig å bli synlig i det nasjonale landskapet. LINK ønsker å bli en nasjonal demonstrator. At nettverket er nevnt på Kimen, Nærings- og handelsdepartementets web-sider er et tegn på at de blir lagt merke til. Videre har statsråd Lars Sponheim omtalt både TITAN og LINK i presentasjoner av IKT-satsningen i Norge og distriktene.

Målsettingene i LiNK er ambisiøse. De sier eksplisitt at utviklingsprogrammet “skal bidra til å sikre næringsutvikling og bosetting i Kongsberg/Numedal-regionen”. Måten dette skal skje på er gjennom:

- nettverkssamhandling for økt konkurransekraft og kompetansenivå, etablering av nye kunnskapsbaserte virksomheter, effektive offentlige tjenester, levende lokaldemokrati og gjøre avansert tele/data infrastruktur tilgjengelig for alle.
- utvikling av nye helhetlige konsepter og løsninger for lokale informasjonsnettverk med nasjonal verdi, og som kan kommersialiseres.

Prosjektet er delt inn i delområder. Det ene er *teledemokrati*. Her er videregående skoler involvert gjennom sine prosjekt med økt elevdemokrati ved hjelp av Internett. Det andre og største er *kunnskapsformidling og kompetanseutvikling*. Målet er å utvikle skolene til ressursentra for å heve IKT-kompetansen hos befolkningen og styrke samspillet mellom skole og næringsliv gjennom effektiv utnyttning av elektroniske medier. Det tredje delprosjektet er *interkommunal samhandling – felles intranettløsninger*. Dette delprosjektet innebærer en slags ”elektronisk kommunesammenslåing”, med utveksling av tjenester for å forenkle og forbedre den kommunale tjenesteytingen. Det er et poenget at opplegget skal bygge på eksisterende nettverk i tillegg til å oppnå samordningsgevinster. Det fjerde delprosjektet om *felles informasjonstjenere* er en videreutvikling av NoByKom-konseptet som allerede har pågått en god stund. Med det som bakgrunn har LINK fått en god start med mange ideer som de spinner videre på. Den felles informasjonstjeneren gir en oversikt over alle typer av organisasjoner og virksomheter i lokalsamfunnet, og den gir også rom for publikumsytringer. Det tas blant annet sikte på å utvikle møteplass for elektronisk handel og gjennomføre prosjekter og samarbeid i distribuerte organisasjoner.

Det siste delprosjektet, *lokalt informasjonsnett*, går ut på å etablere en avansert tele/data-infrastruktur i regionen. Konkret betyr det at kommunikasjonen mellom ulike virksomheter skal skje ved hjelp av et bredbåndsnett. Den tekniske løsningen som anses relevant er en kombinasjon mellom en fiberbasert og en trådløs struktur. Dette arbeidet vil ikke bli fullført som LINK-prosjekt.

Som det går fram av dette oppfattes LiNK som et redskap for å trygge utviklingen i regionen. Nettverkssamhandlingen skal omfatte svært mange områder, og det kritiske spørsmålet er om de planer og tiltak som settes igang virker i den retning som er tiltenkt, og hvor viktig de er i arbeidet med å nå de regionale målene. Er alle tiltakene like sentrale og hvordan skal en måle og vurdere effektene av aktivitetene?

Et fokus på regionale forhold gjennomsyrrer LiNK-programmet, samtidig som nettverket har ambisjoner å ”overgå seg selv”. Med det siktes det til at det regionale har blitt supplert med tanken på å nå utover den definerte regionen (Numedal og Kongsberg). Det snakkes om kontakt ”over fjellene” til nabofylket, og videre nedover Europa. Det er sammenfallende interesser og forretningsforbindelser som avgjør hvilken retning kontakten går. Det nasjonale og internasjonale kontaktnettverket er relativt stort og ideer og erfaring blir hentet utenfra.

3.3 Den distribuerte næringshagen Midt-Troms

På bakgrunn av regjeringens næringspolitiske satsning på regionale næringshager, har ordførerne i fem Troms-kommuner sammen henvendt seg til Utviklingssenteret for å utvikle et næringshagekonsept hvor en blant annet tar hensyn til regionens geografi. Samtidig gis det inntrykk av at regionen er noe mer tilfeldig definert enn hva tilfellet er for de foregående. Dette inntrykket skyldes blant annet at en kommune som ble forespurt avstod fra deltakelse i nettverket. Selv om det første initiativet kom fra offentlig hold, utviklet prosjektet seg til å bli svært næringsorientert. Det eies nå av de fem kommunene, et 20-talls bedrifter, andre lokale investorer og Siva. På grunn av næringsorienteringen har regionen utviklet seg i en sånn retning at den nå kan ses som en funksjonelt definert region. Regionens avgrensninger følger næringsvirksomheter.

Det har også vært et poeng at det skal være mulig for flere enn regionsenteret å høste fordeler av næringshagen. Mulighetene til det styrkes ved at næringshagen blir organisert i form av fem lokasjoner som danner basis i nettverket. Avansert bruk av IKT skal bidra til å realisere synergieffekter.

Prosjektets mål er å være en pådriver i regional næringsutvikling. Gjennom etableringen av en distribuert næringshage forventer en effekter både for utvikling av lokalt næringsliv og for bosetning i regionen. En håper at næringshagen vil gi regionen konkurransefortrinn overfor mer sentrale strøk gjennom å gjøre det mulig for høyt kvalifiserte arbeidstakere å bo og jobbe i distriktet. Regionen vil dermed bli mer attraktiv.

Det regionale har her blitt en sentral dimensjon ved at regionsutvikling er eksplisitt innbakt i målsetningene. Utvikling i form av vekst innen sysselsetting og bosetting inngår i forståelsen av regional utvikling. Likevel kan det sies at det regionale er blitt svært lokalt, ved at virksomheten er sentrert rundt de fem veksthusene. Disse er middel for å nå lokalpolitiske mål, samtidig som det offentlige i dag er minimalt engasjert. Det foreligger ingen formaliserte planer om kontakt utover regionen. En kan anta at dette vil forsterke den lokale dimensjonen dersom deltakerne knytter kontakter utover nettverkets opprinnelige deltakere.

3.4 Trollgarn (referanseprosjekt)

Dette nettverket skiller seg fra de to forannevnte med hensyn til den regionale forståelsen. Regionen er ikke geografisk avgrenset, men det går likevel fram at det dreier seg om Trøndelag fordi alle 5 audiovisuelle bedriftene er lokalisert i Nord- eller Sør-Trøndelag. Nettverket tar utgangspunkt i næringsvirksomheter og er derfor i høyeste grad funksjonelt begrunnet.

Målsettingene med Trollgarn går på å utvikle samarbeidsmodeller knyttet til teknologi, utvikle samarbeidet og kompetansen og dermed styrke konkurranseevnen og markedstilgangen. Trollgarn har i utgangspunktet ingen målsettinger knyttet direkte til regionen. Det kan enten forklares ved at de ikke er opptatt med slike mål eller at de anser de firmaene er så små at de uansett vil ha marginal effekt på regionale forhold. Derimot er de svært lokalt orienterte gjennom sin forankring i deltakervirksomhetene.

På ett punkt trekkes den regionale koblingen fram. Det gjelder spørsmålet om ringvirkninger av nettverkssamarbeidet for utkantstrøk. Betydningen av å være tilknyttet et sterkt nettverk understrekes ved at tre av bedriftene ligger i utkantsamfunn hvor det ikke finnes andre fagfolk. De to andre, inkludert ledelsen, er lokalisert i Trondheim. Et slikt nettverkssamarbeid vil kunne få ringvirkninger for utkantkommunene eller regionene hvor tre av bedriftene er lokalisert ved at en kan dra nytte av nettverkets samlede kompetanse. Det er ikke formulert hvordan det skal skje.

Det allerede pågående samarbeidet med Filmpool Jämtland er en form for utvidet regionalt samarbeid i Midt-Skandinavia. Det svenske prosjektet er ett av elleve regionale filmressursentre i Sverige.

Trollgarn er et nettverk hvor samarbeidet mellom de involverte aktørene er viktigst. Den regionale utfordringen ligger først og fremst i å få nettverket til å fungere, for så i neste omgang å kunne gi lokale ringvirkninger knyttet til kompetanseutvikling.

3.5 Regionsamarbeid HMS – Vestfold (referanseprosjekt)

I dette prosjektet er regionen definert som Vestfold fylke. Den generelle begrunnelsen for at prosjektet har et regionalt utgangspunkt, er at det i forbindelse med HMS er behov for å styrke dialogen på regionalt nivå. Det vises til at en rekke av tilsynsmyndighetene har lokale enheter som el-tilsyn, brannvesen og arbeidstilsyn. De ulike institusjonenes geografiske organisering er forskjellig, men fylkesnivået inkluderer alle enhetene. At Vestfold er valgt har bl. a. å gjøre med at Næringscenteret i Vestfold (NiV) har gjennomført et prosjekt om servicegaranti for internkontroll, som dette prosjektet har tatt utgangspunkt i.

Hovedmålsettingen med prosjektet er å "etablere en internettbasert HMS-tjeneste rettet mot bedriftene i Vestfold fylke, som skal gi dem lettere tilgang på relevant informasjon og kompetanse". Videre at "tjenesten skal danne erfaringsgrunnlag for spredning til andre regioner i Norge". Av dette går det klart fram at det funksjonelle IKT-systemet er viktigst, men den regionale innfallsvinkelen er nødvendig fordi virksomheten har en

organisering som tilsier at dette geografiske nivået må være med. Overføringsverdien til andre regioner - fylker - står sentralt.

Det er regional funksjonalitet, det vil si hvordan regionale aktører kan fungere sammen for å skape varige holdnings- og adferdsendringer på HMS-området, som står i fokus. Regional utvikling i form av nye virksomheter, sysselsetting og bosetting inngår ikke i den regionale forståelsen. Om slike effekter kan oppnås ved at bedriftene får en annen og mer offensiv forståelse av HMS, er ikke problematisert. Dette kan likevel ikke utelukkes.

Kort oppsummert kan nettverkene presenteres som nedenfor:

Tabell 3.1. Nettverksprosjektenes deltakere og regionale mål.

Nettverksprosjekt	Deltakergruppe	Regionale mål
TITAN (hovedprosjekt)	Innbyggere, næringsliv og forvaltning i Sogn og Fjordane → sammensatt gruppe	Sette innbyggere og næringsliv i utkanter av Europa i stand til å ta del i næringsutvikling, regionalt næringsliv og demokratiske aktiviteter.
LiNK (hovedprosjekt)	Innbyggere, næringsliv og forvaltning i Numedal og Kongsberg (fire kommuner) → sammensatt gruppe	<ul style="list-style-type: none"> • Sikre bosetning • Sikre næringsutvikling
Den distribuerte næringshage i Midt-Troms (hovedprosjekt)	Hovedsakelig privat næringsliv i fem kommuner i Midt-Troms → spesialisert gruppe	<ul style="list-style-type: none"> • Sikre bosetning • Sikre næringsutvikling
Trollgarn (referanseprosjekt)	Privat næringsliv i Trøndelag og Jämtland → spesialisert gruppe	<ul style="list-style-type: none"> • Styrke interregionalt samarbeid med Sverige
HMS-Vestfold (referanseprosjekt)	Næringsliv og forvaltning i Vestfold fylke → delvis spesialisert gruppe	Gi bedrifter i Vestfold redskap for kommunikasjon og utvikling av samhandlingsmønstre for HMS.

4 Om følgeforskning

RF-Rogalandforskningens prosjekt skiller seg ut fra tradisjonelle forskningsarbeider ved å være et følgeforskningsprosjekt. Vi starter derfor med å si noe om hva som kjennetegner denne typen forskning, og lar det være utgangspunkt for den videre analysen både av RF-Rogalandforskningens prosjekt og nettverksprosjektene².

Følgeforskning innebærer en større involvering i de studerte prosjekter enn hva som er vanlig i tradisjonell forskning. Både analytisk, kunnskapsformidlende og rådgivende arbeid inngår i arbeidet. De forskjellige aktiviteter i prosjektene og de involvertes roller i disse kan presenteres i modells form, hvor rollene beskrives som enten aktive eller passive. En slik modell viser hvordan partenes roller skifter i de ulike fasene i prosjektet. Fasene vil være dominert av forskjellige aktiviteter, uten at det dermed er snakk om vanntette skott mellom dem. I mange tilfeller vil det være glidende overganger, og det kan også tenkes at flere aktiviteter går parallelt. Modellen er likevel velegnet til å gi en oversikt over hva som skjer og hvem som står bak. Mens noen oppgaver skal løses i samarbeid mellom deltakere og følgeforskerne, likner andre faser i prosjektet mer på en stafett hvor den ene parten legger til rette for den andres arbeide, som i neste omgang utgjør grunnlaget for førstnevntes innsats. Modellen som er her brukt bygger på Lindøe og Olsens tabell over krav og roller i følgeforskning (under utgivelse).

Tabell 4.1. Aktiviteter og roller i nettverksprosjektene.

Aktiviteter i nettverksprosjektene:	Deltakernes rolle*	Følgeforskerens rolle
Planlegging	Aktiv	Aktiv
Rolleavklaring	Aktiv	Aktiv
Organisering	Aktiv	Passiv
Iverksetting	Aktiv	Passiv
Oppfølging underveis	Passiv	Aktiv
Korrigerende tiltak	Aktiv	Passiv
Evaluering	Passiv	Aktiv

* Med deltakere menes deltakere i de studerte prosjekter.

² Med "nettverksprosjekt" siktes det til de regionale nettverk som finansieres av NIN-programmet. Siden hvert nettverk består av flere prosjekter, samtidig som det utad fungerer som en enhet, brukes denne betegnelsen for å skille mellom nettverk og de prosjekter det består av.

Modellen viser hvordan aktørene veksler mellom aktive og passive roller i løpet av prosjektperioden. Naturlig nok er deltakerne for det meste aktive, med unntak av i oppfølgingsfasen og under evalueringen, som i hovedsak er følgeforskernes oppgaver. Følgeforskernes aktive engasjement også i startfasen illustrerer det særmerkte med følgeforskning; i stedet for å komme inn som evaluatorene i sluttfasen deltar de også i selve utviklingen av prosjektene. Den første fasen er en planleggingsfase, hvor en diskuterer problemstillinger og metoder. Neste fase dreier seg om å avklare roller, for eksempel ved å diskutere de involvertes ansvar og oppgaver. Disse fasene er nært sammenknyttet og vil ofte gå over i hverandre. I begge faser deltar følgeforskerne aktivt, sammen med prosjektdeltakerne. I tredje fase handler det om å organisere prosjektet, det vil si legge til rette for gjennomføringen. Dette er prosjektdeltakernes oppgaver. I den fjerde fasen blir prosjektet satt i gang. Også det er prosjektdeltakernes jobb. Fase fem er derimot dominert av følgeforskerne, da det er de som står for oppfølgingen av prosjektets aktiviteter. Oppfølgingen innebærer blant annet å klargjøre hva som fungerer og ikke gjør det, og eventuelt foreslå forbedringer. Disse skal så i neste fase gjennomføres. I modellen er den fasen kalt "korrigerende tiltak", og siden de ble planlagt i forrige fase er det nå altså snakk om en gjennomføring av disse. Underveis kan det også tenkes at nye aktører blir involvert og at nye prosjekter blir utformet og tatt inn i nettverket. Til slutt gjenstår evalueringen. Det er et forskningsarbeid hvor følgeforskerne bruker data til å dokumentere og analysere aktiviteter, kritiske faktorer og måloppnåelse.

5 Aktiviteter i prosjektene

I dette kapitlet vil vi ta for oss RF-Rogalandsforskningens innsats i de aktuelle NIN-prosjektene aktiviteter. Kapitlet er disponert etter de ulike fasene slik de framgår av modellen presentert i Tabell 4.1.

5.1 Planlegging

Den første aktiviteten i ethvert prosjekt er *planlegging*. Her spiller følgeforskerne i følge modellen en aktiv rolle allerede i planleggingen av nye prosjekter. Det vil si at de bistår deltakere i hvert enkelt prosjekt med utformingen av prosjekter. En kan tenke seg at følgeforskerne kan vurdere ideer, gi råd om metoder for gjennomføring og på bakgrunn av sin forskererfaring bidra til å utvikle interessante prosjekter. For de enkelte prosjekter vil et slikt samarbeid være en fordel ved at det vil styrke prosjektene muligheter for å få finansiering.

Denne målsetningen ble ikke oppfylt. RF-Rogalandsforskning kan ikke sies å ha tatt aktivt del i utformingen av prosjekter. Prosjektdeltakerne definerte selv både mål og midler. I og med at NIN-programmet la vekt på prosjektene regionale tilknytning, var det naturlig at regionale aspekter spilte en stor rolle i prosjektene. Riktignok kan en si at

de aktuelle prosjektene hadde en regional tilknytning, men nøyaktig hva den bestod i var uklart. En kan spekulere i om prosjektenes regionale fokus hadde vært klarere med større engasjement fra RF-Rogalandforskning side, men hvor vidt det er tilfelle vil en aldri få vite. Sikkert er det derimot at hva som var (og er) innholdet i ”det regionale” varierte (og varierer) prosjektene imellom.

5.1.1 Rogalandforskning utvelging av kasus

Forsinkelser i NIN-programmets arbeide med å vurdere de ”regionale” prosjektene forplantet seg til RF-Rogalandforskning, og medvirket til at det tok lenger tid enn planlagt å finne gode kasus. RF-Rogalandforskning hadde i sin prosjektsøknad valgt ut tre nettverk som representerte tre sentrale typer av regionale strukturer innen viktige utviklingsområder. De tre var TITAN, SitS og Utviklingsnett Dyrøy. For førstnevnte inngikk utkantområdene som et horisontalt nettverk knyttet til alle kommunene i ett fylke (Sogn og Fjordane), SitS innebar en senter-omland-struktur ved at prosjektet bestod av et regionalt senter med koblinger mot aktører i regionene, mens Utviklingsnett Dyrøy var en integrert punktsatsning i en nærings svak distriktskommune.

De to sistnevnte fikk ikke finansiering til sine hovedprosjekt, og gikk derfor ut som case. Som alternativer ble den distribuerte næringshagen i Midt-Troms, HMS Vestfold, LiNK og Trollgarn vurdert. LiNK og Trollgarn ble valgt som hovedprosjekt, samtidig som ble det bestemt å bruke HMS Vestfold og eventuelt andre regionale prosjekter med finansiering gjennom NIN-programmet som referanseprosjekter, det vil si prosjekter med en løser oppfølging. Utskifting og omdefinering av prosjekter skyldtes usikkerhet knyttet til deres finansiering, tidspunkt for oppstart og framdrift. Når TITAN og den distribuerte næringshagen i Midt-Troms fikk finansiering ble de tatt inn som hovedprosjekt, mens Trollgarn fikk status som referanseprosjekt. Dermed ble LiNK, TITAN og den distribuerte næringshagen i Midt-Troms stående som hovedprosjekt, mens Trollgarn, HMS Vestfold og SitS ble referanseprosjekt.³

Utfra dette kan en slå fast at finansiering ble et viktig kriterium for valg av nettverksprosjekter. I RF-Rogalandforskning prosjekt ble nettverksprosjekter valgt først og fremst utfra hvilke nettverk som programstyret i NIN definerte som regionale og som de gav finansiell støtte. Til grunn for programstyrets overveielser lå en vurdering av framdriften i nettverksprosjektenes forprosjekter. En kan dermed konkludere med at de teoretiske kriterier som først ble brukt for å velge nettverksprosjekter ble satt til side og erstattet av praktiske og skjønsmessige hensyn.

5.1.2 Nettverksprosjektenes målsetninger

Planlegging av prosjekter innebærer definering av både mål og metode. Felles for de nettverksprosjektene som til slutt ble case i følge forskningsprosjektet, var at de ikke

³ For nærmere presentasjon av hvert enkelt prosjekt, se kapittel **Error! Reference source not found.**

fikk noen aktiv støttespiller i RF-Rogalandforskning i deres planlegging av prosjektene. Vi skal her kort si noe om målsetninger.

Målsetningene i delprosjektene som inngår i LiNK har fellestrekk med hverandre. Det typiske er en todeling som skiller mellom mål knyttet til utvikling og bruk av IKT-verktøy, og som tidligere vist, mål som går på regional utvikling. Regionale/geografiske forhold ligger til grunn for både behovet for nettverksteknologi og ønsket om regional utvikling. Denne todelingen i målsetninger gjør det relevant å stille spørsmålet om hvilken type prosjekt en har med å gjøre. Er det et utviklingsprosjekt eller IT-prosjekt? Hvordan definerer aktørene prosjektene sine? Svaret er interessant fordi det viser at ikke alle oppfatter et prosjekt på samme måte.

LiNK er et eksempel på et prosjekt som er et IT-prosjekt for noen og et utviklingsprosjekt for andre. Hvilken oppfatning en har kan knyttes til hvilket ståsted en har i prosjektet (for eksempel om en er teknisk driftsansvarlig eller visjonær initiativtaker), hvilken fase i prosjektet en er i, hvilke deler av prosjektet en er i berøring med, og hvilken rolle en har. Spørsmålet blir så om en slik divergens får konsekvenser for gjennomføringen av prosjektet, og i så fall hvilke konsekvenser. Det er lett å forestille seg at det kan dukke opp problem dersom aktørene har ulike oppfatninger av hva målet er og jobber i hver sin retning, noe vi også så tilløp til i forbindelse med valg av teknologisk løsning hos LiNK.

For noen er valg av portal et rent teknisk spørsmål, mens det andre ganger kan knyttes opp til videre problemstillinger. I LiNK så vi hvordan en diskusjon om hvilken teknologiløsning som skulle velges kunne sees i forbindelse med nettverkens mål og visjoner.

I hovedsak ble diskusjonen referert til å gjelde valg av plattform, der noen var for mens andre var mot to konkrete alternativer. Uenigheten var så stor at det kunne ha veltet samarbeidet, noe som antakeligvis ville ha redusert mulighetene til å gjennomføre nettverksprosjektet. Siden alle parter hadde interesse av at gjennomføringen ble vellykket, tok de den nødvendige diskusjonen og sikret på den måten framdriften. Ved nærmere ettersyn viste det seg at spørsmålet om hvilken plattform en skulle velge, i tillegg til rent tekniske preferanser, også var knyttet til vurderinger om nettverksprosjektets nedslagsfelt. Det ble stilt spørsmål om hva en ville med nettverket, og hvem en ønsket å nå. At diskusjonen frambrakte bakenforliggende spørsmål kan forklare at en til tross for det som ble fortalt om disse uenighetene sitter igjen med et inntrykk av at teknologiske problemer ikke utgjør noen trussel for nettverket. Det var ikke teknologiske løsninger det primært handlet om.

Dette viser nødvendigheten av å avklare problemstillinger rundt grunnleggende forhold som målsetninger, omfang og liknende. En eventuell forvirring om disse tingene kan, som eksemplet viser, forplante seg og skape problemer på andre områder. Det kan ta lang tid å gjenkjenne innvendingene som reises mot en bestemt teknologiløsning som uenigheter om målsetninger. Her har følgeforskerne med sine kritiske og upartiske blikk en viktig oppgave. I LiNKs debatt om teknologisk portal deltok de imidlertid aldri, og det var prosjektdeltakere selv som i ettertid vurderte situasjonen som den her har blitt presentert.

Like fullt, dersom det er reell divergens i aktørenes oppfatninger om felles mål, kan en anta at det før eller siden vil gi seg utslag i vanskeligheter som må løses. Med mindre konflikten blir uløselig kan den prosessen deltakerne da må gjennom virke klargjørende og dermed gi positive følger.

5.2 Rolleavklaring

Den andre fasen i et forskningsprosjekt går ut på å *avklare roller*. Det gjelder både prosjektdeltakerne imellom, og mellom prosjektdeltakere og følgeforskere. Hensikten med følgeforskning i en slik fase er at prosjektdeltakerne skal få hjelp til arbeidet med å avklare roller og arbeidsfordeling. Ideelt sett skal også arbeidsfordelingen mellom følgeforskerne og prosjektdeltakerne være klar for alle involverte. Forventninger til hverandres innsats er ett eksempel på forhold som må være avklart. Prosjektdeltakerne bør vite til hva og i hvilken grad de kan "bruke" hverandre og følgeforskerne. Alle parter bør vite hvordan deres arbeid kan organiseres for å komme alle til gode. Vilje og evne til samarbeid er et annet eksempel på forhold som bør gjøres tydelig fra starten av. I det inngår hvor mye involvering prosjektdeltakerne ønsker av hverandre og følgeforskerne, og hvor aktive partene har muligheter til å være utfra de økonomiske og tidsmessige rammer som er lagt. I arbeidet med å avklare slike forhold skal følgeforskerne bistå prosjektdeltakerne. Med andre ord er følgeforskeren virksom i en fase av prosjektet hvor en i tradisjonell forskning lar prosjektene utvikle seg på egen hånd.

RF-Rogalandforskning forholdt seg i stor grad passiv i denne fasen av prosjektet. Det som skjedde av rolleavklaring på hvert enkelt prosjekt skjedde uten involvering fra følgeforskerne. Mellom nettverksprosjektene og følgeforskerne ble det ikke foretatt noen form for rolleavklaring, heller ikke skjedde det noen formalisering av arbeidsfordelingen. En konsekvens av dette var at partenes forventninger til hverandre, da i hovedsak prosjektenes forventninger til følgeforskerne, bare i liten grad ble uttalt. Likevel er det ikke til å undervurdere at det fantes prosjekter som mer enn gjerne var mottakelige for råd og innspill. RF-Rogalandforskning innfridde imidlertid ikke disse forhåpningene om engasjement. Motsatt var det også prosjekter hvor deltakerne tenkte annerledes. De mente at aktivitetene i prosjektet måtte være i gang før de hadde noe å tilføre forskningen, og takket derfor nei til deltakelse fra forskerhold i en tidlig fase i prosjektet. Dette vitner om en oppfatning av forskningsprosjektet som et tradisjonelt evalueringsopplegg hvor alle aktiviteter gjennomføres før forskeren kommer inn i slutfasen og måler resultater. En slik misforståelse demonstrerer med all tydelighet at rolleavklaringen var ufullstendig. Prosjektdeltakerne skiller ikke følgeforskning fra annen forskning, og benytter seg følgelig ikke av de fordeler som bruk av følgeforskere er ment å gi. Følgeforskerne på sin side må respektere ønsket om utsettelse av deres involvering, og denne blir dermed svært begrenset.

For alle prosjektene resulterte en mangelfull kommunikasjon mellom prosjektdeltakere og følgeforskere i at det ble gjort svært lite for å avklare partenes roller. Konklusjonen blir at RF-Rogalandforskning var passive i en fase hvor de burde vært aktive. I

hovedsak skyldes det RF-Rogalandforskningens unnfallenhet overfor prosjektdeltakerne, men også sistnevnte kunne være tilbakeholdende og på den måten trenere rolleavklaringen.

5.3 Organisering

Fase tre handler om *organisering*. Aktivitetene i prosjektene skal organiseres, og utfra vår modell om følgeforskernes rolle er dette en fase hvor nettverksprosjektene selv driver prosjektene, det vil si at de er eneste aktive part. Følgeforskerne skal i denne fasen være passive. Tanken er at følgeforskerne i de foregående faser har lagt til rette for en god organisering av prosjektene.

Som antydnet i avsnittet om regionalt fokus, ble de tre nettverksprosjektene organisert på forskjellige måter:

Hovedansvarlig for LiNK er Regionrådet for Numedal hvor alle kommunene er representert med ordfører og en fra opposisjonen i hver kommune. Numedalsutvikling BA er prosjektansvarlig med Halvor Rostad som programansvarlig. Det er videre opprettet en prosjektstyringsgruppe hvor kommunene, fylkeskommunen, Kongsberg Intech, finansørerne og programansvarlig er med. Prosjektet er delt inn i fem prosjektområder. Disse er: Teledemokrati, Kunnskapsformidling og kompetanseutvikling, Interkommunal samhandling, Felles informasjonstjenere og Lokale informasjonsnett (for nærmere beskrivelse se kapittel 3.2). Til hvert delprosjekt er engasjert en prosjektansvarlig med en arbeidsgruppe bestående av prosjektansvarlig og to prosjektmedarbeidere.

Ideen til den distribuerte næringshagen i Midt-Troms kom som følge av et offentlig initiativ. Regjeringens og SIVAs satsning på regionale næringshager ansporet ordførere i fem kommuner til å ta kontakt med Utviklingssenteret med tanke på å utvikle et næringshagekonsept i Midt-Troms. Utviklingssenteret utarbeidet sammen med Telenor FoU den distribuerte næringshagen, og det er Utviklingssenteret som er prosjektansvarlig. Det er de 16 deltakerbedriftene (deriblant Utviklingssenteret) som driver prosjektet. Eierne består av deltakerbedrifter, ti lokale investorer, de fem kommunene og Siva. Rent fysisk er prosjektdeltakerne organisert i fem lokasjoner; såkalte "veksthus". Disse danner basis i nettverket, det er de som utgjør den distribuerte næringshagen.

Alle kommunene i Sogn og Fjordane er med i TITAN, samt Fylkesmannen, Vestlandforskning, IT-Forum og Encata. TITAN er en oppfølger av Encata og bygger på kompetanse fra disse miljøene. Mange av initiativtakerne til TITAN kom fra offentlig virksomhet, mens noen få var tilknyttet næringslivet. Like fullt kan en si at initiativet hovedsakelig kom fra den siden som besitter data, og ikke fra "sultne" brukere. Det var ikke mange med ren IT-bakgrunn, derimot var det flere med erfaring fra arbeid med regional utvikling. Dette, kombinert med en klar regionalpolitisk målsetning, skaper forventning om et gjennomført regionalt fokus.

Mens basismodellen for organisering av prosjektet er lik i de fire regionene som er med i TITAN, skjer den lokale tilpasningen og organiseringen fortløpende. Det siste omfatter

vurderinger av hvilke informasjon som legges ut, i hvilken form, hvem som er ansvarlig, hvem som får bruke sin logo hvor, hvem som er aktive brukere, og hvordan den lokale målgruppen skal nås. De fire regionene har sine Region Service Providers (RSP), som er ansvarlig for drift og vedlikehold av de enkelte databaser. En slik organisering krever at ansvaret blir klart distribuert til hver RSP, noe som på tidspunktet for RF-Rogalandforskningens datainnsamling var et stort problem. Uten innsats fra RSP vil det være vanskelig å oppdatere informasjonen etter prosjektslutt (det er et mål at prosjektene skal føre til nye praksiser som fortsetter etter prosjektets offisielle avslutning). Videre er IT-forum styringsgruppe og ressursbase for TITAN. Det styres av en prosjektleder, en IT-spesialist og en person som delvis fungerer som regional service provider (RSP). At sistnevnte fungerer som et viktig knutepunkt både for fag og nettverk styrker inntrykket av at TITAN i stor grad er et resultat av enkeltmenneskers engasjement.

På tidspunktet for RF-Rogalandforskningens datainnsamling gikk kontakten mellom aktørene gjennom et tett nettverk med uformelle kontakter. Medlemmene i nettverket brukte aktivt sine egne, løse nettverk når det var behov for det. Rent praktisk foregikk kontakten på tradisjonelt vis, det vil si via telefon og møter. Det var ingen systematisk bruk av IT.

Fra TITANs side ble det anslått en framtidig internettdækning på 60 prosent i befolkningen. Målsetningene om økt tilgjengelighet til forvaltningstjenester kunne derfor ikke nås uten at også resten av befolkningen var ”på nett”. Disse skulle nås ved hjelp av terminaler på s-laget, i ungdomsklubber og liknende. Det ble sagt at informasjon da kunne hentes ned av trente personer, noe som tyder på at TITAN i tillegg til internettdækningen regnet med innslag av uformell, personlig kontakt i informasjonsspredningen.

5.4 Iverksetting

Den fjerde fasen dreier seg om å iverksette prosjektene. Som i forrige fase er dette en fase hvor bare prosjektdeltakerne er aktive. Det er prosjektdeltakerne selv som står for arbeidet med å starte opp og drive prosjektene, følgeforskerne deltar ikke i dette.

I LiNK opplevde flere at infrastrukturen kunne begrense prosjektenes nedslagsfelt. Ikke alle bedrifter og innbyggere er på nett, og nettverkene blir dermed ikke tilgjengelige for alle. Skal prosjektets mål om bred oppslutning blant brukere nås, krever det både teknisk utstyr og læring. Videre krever samarbeidet som prosjektene legger opp til en god infrastruktur prosjektdeltakerne imellom. Her stiller prosjektene ulikt; noen har allerede et sosialt/faglig nettverk (for eksempel Trollgarn) men mangler teknologi, mens andre må etablere både tekniske og sosiale/faglige nettverk. Å gi alle bedrifter eller alle innbyggere nettilgang gjennom utstasjonerte maskiner (på arbeidsplassen/offentlige rom) bygger oppunder den regionale orienteringen ved at det muliggjør involvering blant bedrifter og personer som ellers ville ha vært utestengt fra det virtuelle rom.

5.5 Oppfølging underveis

Som tidligere påpekt innebærer følgeforskning en oppfølging av prosjektene underveis som er tettere enn hva som er vanlig i tradisjonell forskning. Meningen er at følgeforskerne skal bistå prosjektdeltakerne med å foreslå forbedringer og tiltak mens prosjektene er i gang. En involvering nærmest i form av en overvåkning i løpet av prosjektperioden er en forutsetning for at dette skal kunne skje. Det er med andre ord følgeforskerne som skal være den aktive part i dette arbeidet.

Denne delen av følgeforskningens oppgaver ble i begrenset grad gjennomført. Det ble foretatt besøk til to av prosjektnettverkene. Besøkene gav RF-Rogalandforskning verdifulle data om nettverkene. Engasjementet resulterte likevel ikke i noen aktiv rådgivning eller kunnskapsformidling til prosjektdeltakerne.

RF-Rogalandforskning har hatt størst engasjement i LiNK. Representanter fra RF-Rogalandforskning har to ganger vært i Kongsberg og Numedalen for å etablere kontakter og samle inn data. Mens det første besøket bestod av møter med de mest sentrale aktørene i nettverket, ble det andre gang gjennomført en omfattende datainnsamling. I løpet av et todagers besøk ble det foretatt personlige intervjuer med informanter som på ulike måter var involverte i LiNK, det vil si personer fra prosjekter som inngår i LiNK og personer som har spilt og spiller en aktiv rolle i utforming og drift av LiNK. På tre intervjuer var flere personer tilstede. Totalt ble det tatt ti intervjuer av til sammen 14 personer. Intervjuene var strukturerte og tok opp tema knyttet til nettverksprosjektens rolle i nettverket, målsetninger, deltakelse og eierskap, organisering og gjennomføring, brukernes roller og involvering, holdninger til og håndtering av endringer underveis i prosjektet, og til slutt videreføring og avslutning av nettverksprosjektene.

Datainnsamlingen skjedde 11.-12.05.00. En analyse av dette materialet ble presentert på NIN-programmets prosjektledersamling på Finnsnes 07.06.00. Prosjektet ble da varslet terminert. I påvente av en avklaring av situasjonen ble det ikke gjort noen framstøt for å formidle funn til LiNK.

Det ble også etablert kontakt med TITAN. Gjennom intervjuer med sentrale aktører ble det foretatt en kartlegging av sentrale forhold ved nettverket. Dette skjedde 10.-11.06.99. Datainnsamlingen ble imidlertid ikke fulgt opp i etterkant.

Den distribuerte næringshagen Midt-Troms ble som nevnt ovenfor inkludert i RF-Rogalandforskningens prosjekt etter hvert. I tilknytning til det ble det også innledet et samarbeid med en hovedfagsstudent ved universitetet i Tromsø som skrev oppgave om samme nettverk. På grunn av en utsatt oppstart i næringshagen ble datainnsamlingen der forsinket. Noe kontakt har det likevel vært mellom næringshagen og følgeforskerne, men den har vært telefonisk og uformell og har ikke gitt konkrete resultater.

Referanseprosjektene ble ikke prioritert. Det ble etablert kontakt med Trollgarn, uten at nettverket ble aktivt fulgt opp fra RF-Rogalandforskningens side. Som for den distribuerte næringshagen Midt-Troms var det en viss uformell kontakt mellom Trollgarn og RF-Rogalandforskning som heller ikke her resulterte i synlige prosesser eller produkter. Alt i alt gir dette inntrykk av at prosjektet fra RF-Rogalandforskning

ble håndtert som et tradisjonelt forskningsopplegg, hvor en samler inn alle nødvendige data fra alle kasus før en analyserer og formidler funn.

5.6 Korrigerende tiltak

Aktivitetsnivået i denne fasen er tett koblet til den foregående, og demonstrerer hvordan følgeforskning består av et samspill mellom forskere og prosjektdeltakere. Rollene er byttet om; i forrige fase var det følgeforskerne som skulle være aktive og følge prosjektenes gang og kommentere den, nå er det derimot prosjektdeltakerne som er den handlende part. Følgeforskerne skal holde seg passive mens prosjektdeltakerne forholder seg til de innspill som har blitt gitt. Følgelig vil denne fasen innebære lite aktivitet dersom ikke følgeforskernes oppgaver ble gjennomført på forhånd, eller at oppfølgingen ikke resulterte i forslag om endringer eller nye tiltak i prosjektene.

RF-Rogalandforskningens innsats i oppfølgingsfasen var begrenset og gav ikke resultater i form av forslag om justeringer eller nye tiltak. Ingen nye tiltak har dermed blitt gjennomført etter initiativ fra følgeforskerne. En kan likevel stille spørsmål om prosjektene har endret seg underveis.

En vanlig problemstilling i prosjekter med mange interessenter og som går over en viss tid handler om mål og målforskyvning. Ofte avdekker den praktiske gjennomføringen av prosjektet svakheter i prosjektplanleggingen som gjør det nødvendig å korrigere mål eller middel. Målet er kanskje ikke tilstrekkelig definert eller det kan være definert vagt som et resultat av kompromiss mellom uenige parter. Det kan også komme nye parter med i prosjektet med andre interesser, eller arbeidet med prosjektet kan føre til at en finner et annet fokus mer relevant. Det kan også vise seg at de framgangsmåter som er valgt ikke er de beste. Dette kan være aktuelt i disse sammenhenger hvor vesentlige elementer i prosjektene er teknologiske redskaper som kontinuerlig utvikles. En risikerer da at framdriften i prosjektet trues av at tid og ressurser heller går med til avklaring av mål og strategier.

Noe som gjerne skjer når nettverksprosjekter har pågått en stund, er at flere virksomheter melder sin interesse for deltakelse i nettverkene. Et viktig spørsmål er da om nettverksprosjektene har en avklart politikk på hvilke typer virksomheter de vil ha med i prosjektet. Også størrelsen er viktig, det vil si hvor mange involverte en ønsker. Er det et mål å begrense antall deltakere, eller er det om å gjøre å få flest mulig med? I denne sammenheng er det flere vurderinger som må gjøres, hvor en tar i betraktning både delprosjektene tematikk, omfang og varighet.

TITAN er eksempel på et nettverksprosjekt hvor det på tidspunktet for RF-Rogalandforskning var på besøk hadde skjedd få forandringer. Til tross for at flere hadde blitt involvert underveis, både som deltakere og finansører, hadde prosjektet beholdt sitt opprinnelige fokus. Én forklaring kan være at TITAN, som del av et større EU-prosjekt, fordret mer av planleggingen enn hva som ellers er vanlig. Blant annet er det rimelig å tro at en slik tilknytning stiller høye krav til formalisering og klarhet. Det er også verdt å nevne at initiativtakerne hele tiden har hatt en sentral rolle og har representert en drivkraft i prosjektet. En slik stabilitet vil som regel være en stor fordel fordi initiativtakerne gjerne er svært engasjerte i prosjektet, og det øker også sjansene

for høy oppslutning om de opprinnelige mål. En kan dermed anta at grundig planlegging og uendret personellsituasjon har medvirket til at målsetninger ikke har blitt endret i særlig grad.

5.7 Evaluering

Evalueringen er siste fase i et følgeforskningsprosjekt, og er følgeforskernes oppgave. Prosjektdeltakerne er da i hovedsak ferdige med sine jobber, og er ikke ment å skulle delta i arbeidet med evalueringen. Derimot er det følgeforskerne som skal måle effekter, dokumentere resultater og vurdere grad av måloppnåelse.

Effekter av mål knyttet til regional utvikling kan være problematisk å måle på et tidlig tidspunkt siden det i hovedsak er langsiktige mål som blir satt. Eksempelvis kan det ta en viss tid før resultater i form av økt bosetting vil kunne påvises. Derimot kan det gå raskere å måle aktiviteter i løpet av prosjektperioden, men igjen er det usikkert hva prosjektet genererer av næringstiltak på sikt. Det har tidligere vist seg at det er vanskelig å etablere vellykkede nettverk dersom ikke oppgaver og innhold er en integrert del av det deltakerne allerede holder på med og dermed har en egenverdi. Derfor burde et kriterium for å vurdere resultater være hvor vidt en makter å mobilisere deltakere til selv å etablere nettverkene og definere innholdet på en slik måte at de kan bruke informasjonen direkte i det daglige arbeidet, enten alene i egen virksomhet eller i samarbeid med andre. Det stiller krav til hvilken informasjon som organiseres i nettverket, hvor tilgjengelig den er og hvor lett den kan tilpasses dagsaktuelle behov. Et annet kriterium burde dermed bli i hvilken grad en makter å organisere relevant informasjon på en slik måte at regionale aktører finner det nyttig å delta i nettverkene. Kort sagt dreier det seg altså om deltakelse og tilgjengelighet av relevant informasjon.

RF-Rogalandforskning har ikke gjennomført en fullstendig evaluering og det er derfor begrenset hva som kan sies om i hvilken grad disse kriteriene har blitt oppfylt. Imidlertid vil påpeke at de fleste nettverk har en eller flere ildsjeler som særlig i starten er avgjørende for framdriften. En viktig del av deres jobb i den første fasen går ut på å involvere andre deltakere. Fra TITANs side ble det fortalt om vekslende engasjement fra eksterne bidragsytere. Én ting er å mobilisere organisasjoner til å bli med, en annen ting er å få konkrete personer til å gjøre en jobb og levere varene. Det kan være tungt å mobilisere etater for bidrag. Som vi påpekte, kan det imidlertid bidratt til å sikre nettverksprosjektets regionale fokus. I LINK fortelles det ikke om tilsvarende problemer. Nettverket er kjent og går for å være velfungerende, noe som kan forklare at de ikke mangler deltakere. For dem ligger utfordringen mer i å begrense nettverksprosjektets utbredelse.

Den regionale dimensjonen har hele tiden vært tilstede i TITAN, blant annet ved at regionale utviklingsprogram fra starten av var en av tre hovedstrategier. Den lokale tilpasningen ble ansett som svært viktig for å få ting til å fungere. Likevel kan en si at det var heller personer enn regioner som ble involvert, selv om en i utgangspunktet tenkte regioner som enheter i prosjektet. Prosjektet kan dermed også sies å være personlig forankret. Til en viss grad vil alle prosjekter ha en personlig forankring, men

særlig der hvor ildsjelene fra initiativfasen opprettholder sitt engasjement vil den personlige involveringen være sterk. Disse personene hadde dessuten posisjoner som tilsa et (fylkes)regionalt perspektiv.

I tillegg til at utforming og framdrift i prosjektet kan tilskrives enkeltpersoners innsats, må det nevnes at TITAN allerede eksisterte som prosjekt før det ble støttet av NIN-programmet. Prosjektet var dermed vel forankret i pågående arbeid, nettverk og rutiner. Det som startet som EU Encata (European Network of Centres for the Advancement of Telematics in urban and rural Areas) gikk i neste fase over til å bli EU TITAN, som deretter fikk en oppfølger i et NIN-finansiert TITAN.

Det er interessant å se på en lokal/regional forankring i kombinasjon med internasjonalt samarbeid. Selv om det fortelles om liten substansiell kommunikasjon mellom brukere i ulike EU-regioner dukker det opp ideer med overføringsverdi. På den måten kan TITAN gi positive effekter, selv om ikke de store visjonene om samarbeid på tvers av landegrensene oppfylles. Uansett kan et internasjonalt perspektiv bidra til bevisstgjøring om den lokale situasjonen, all den tid et internasjonalt engasjement vanskelig kan tenkes uten ideer om egen status og utvikling. TITAN kan dermed få en viktig rolle i den symbolske dannelsen av regional identitet og selvbylde.

IT-forum er styringsgruppe og ressursbase for TITAN. Videre styres det av en prosjektleder, en IT-spesialist og én som delvis fungerer som regional service provider (RSP). At sistnevnte fungerer som et viktig knutepunkt både for fag og nettverk styrker inntrykket av at TITAN i stor grad er et resultat av enkeltmenneskers engasjement.

I LiNK blir forankring i nettverket framhevet som veldig viktig. Det blir forklart med at involveringen har visse konsekvenser for deltakerne:

- Ekstra arbeidsmengde
- Nye rutiner/nye verktøy (en blir tvunget til å lære noe nytt)
- Deltakelse påvirker prioriteringene i organisasjonen (for eksempel i kommunene)

Denne erkjennelsen om betydningen av forankring blir understøttet av mer eller mindre bevisste strategier for hvordan forankring kan skapes:

- frikjøping av folk (praktisk og symbolsk verdi)
- demonstrere viktighet ved å la egne strategier tilpasse seg nettverket
- arrangere idèdugnader for å gi anledning til involvering
- god informasjonsflyt
- egen finansiering

Forankring er nært knyttet til regionalt fokus. I LiNK ser en et regionalt fokus både hos offentlige og også en del private aktører.

Vi vil hevde at etablering av regionale nettverk krever at organisasjoner med regionalt fokus/ansvar blir koblet sammen med organisasjoner med næringsinteresser (i motsetning til bedriftsnettverk av samme type organisasjoner). Vi mener at det er

nødvendig med et minimum med deltakere med regionalt ansvar på forhånd, altså *før* og *uavhengig* av prosjektet. Nettverket blir for disse en mulighet til å realisere politiske mål for de som har ansvar for regional utvikling.

Et annet moment er hvorvidt nettverket/prosjektene inngår i organisasjonene sine egne strategier, og hvor viktige nettverkene er for bedriftene. En del av deltakerbedriftene i den distribuerte næringshagen har vurdert prosjektets betydning for framtiden til bedriften på en skala fra 1-10, der 1= ikke viktig, og 10= svært viktig. Svar fra åtte bedrifter gav et snitt på 5,4. Svarene sprikte fra 3 til 7, med andre ord var det ingen bedrifter som var totalt uavhengige av prosjektet, men det var heller ingen hvis eksistens stod og falt på deltakelsen.

Under utarbeidingen av TITAN var det representanter fra datasiden som formulerte hvilke behov som skulle tilfredsstilles. Ledelsen i TITAN har ansvaret for prosjektets innhold. Det ble satt opp en lang liste over mulige tjenester TITAN kunne besørge, og utfra listen skulle det velges hvilke tjenester som skulle realiseres. Tanken var at de så skulle testes ut på et brukerforum, og at nye tjenester legges ut når det var mulig. Det er med andre ord ikke noe rent bruker- eller behovsprøvd utvalg, men et styrt tilbud som i begrenset grad er påvirket av eventuelle behov i markedet. En mulig tolkning av dette er at graden av styring henger sammen med TITANs tilknytning til offentlig sektor gjennom fylkesmannens kontor.

Noe tilsvarende finner vi hos LiNK. Styringen der kjennetegnes av følgende:

- Målrettet fleksibilitet i utvelgelse av prosjekter
- Styrt frihet for hvert enkelt prosjekt (Eksempel: Høgskolen sitt prosjekt om etter- og videreutdanning blant lærerne i regionen (LiNK), der høgskolen fikk ultimatum: større aktiv deltakelse eller ut av prosjektet.)
- Bevisst forhold til avgrensing, både i omfang og varighet
- Ulike former for støtte (økonomi, opplæring, generell kompetanseheving [BI-programmet]) bidrar til å rettet oppmerksomhet mot regionale forhold

Både TITAN og LiNK kan dermed sies å ha styringsformer som bidrar til å opprettholde et regionalt fokus, gjennom en relativ stram styring i utvelgelse av tjenester/prosjekter.

6 Oppsummerende kommentarer/faglige funn

I den senere tid har begreper som internasjonalisering og globalisering til stadighet blitt brukt for å karakterisere de endringer i næringslivet vi nå er vitne til. Samtidig har også interessen for regionale og lokale nivåer i studier av næringsutvikling og innovasjonsprosesser økt (Isaksen 1997). Norge er et vidstrakt land, og en vil derfor

kunne hevde at det har vært nødvendig å ta geografiske forhold med i betraktningen når næringspolitikk har blitt satt på dagsorden. Mye har imidlertid forandret seg fra den gang fysiske avstander hindret kommunikasjon og samarbeid. I det siste er det særlig IKT som presenteres som et virkemiddel for å oppheve avstander, også i næringspolitisk sammenhenger. Teknologiske nettverk som de NIN-programmet finansierer skulle derfor være høyst aktuelle virkemidler for å bidra til regional utvikling, ikke minst for distriktene. I dette kapitlet drøfter vi hvorvidt forutsetningene for å lykkes er tilstede.

Et viktig spørsmål er hvilke gevinster NIN-programmet forventet å vinne med de regionale nettverkene. Vårt inntrykk er at programstyret kun hadde vage ideer knyttet til hva de ville med disse nettverkene. Til tross for at det ble ytret ønske om ”regionale” prosjekter ble forståelsen av hva et regionalt tilsnitt innebærer ikke tilstrekkelig avklart. Dette kan til en viss grad forklares med at NIN-programmet i utgangspunktet var konsentrert om *nasjonale* nettverk, og ikke var opptatt av regionale forhold. Framhevingen av regionale nettverk kom som et påtrykk fra politisk hold. Like fullt ble begreper knyttet til regioner (region, regionale nettverk) verken definert eller operasjonalisert, noe som må sies å være en svakhet ved NIN-programmet. En konsekvens var at programstyret ikke hadde fastlagte kriterier å gå etter når de skulle vurdere om nettverk var regionale eller ikke. Dermed fikk en nettverk uten noe entydig regionalt fokus, og det tok dessuten lang tid å bestemme hvilke nettverk som var støtteverdige.

Som en profesjonell forskerinstitusjon burde RF-Rogalandforskning ha registrert dette og selv tatt initiativ til en drøfting og operasjonalisering av begrepene. Det skjedde imidlertid ikke, og forvirringen om hva de regionale nettverkene ”egentlig” handlet om forplantet seg derfor til RF-Rogalandforskning.

Mangelen på en formalisert begrepsavklaring gjør det desto mer relevant å spørre etter hvilke antakelser om regioner og nettverk som lå til grunn for bruken av begrepene. Hva tok programstyret, forskere og deltakere for gitt når de presenterte noe som regionalt?

For det første vil vi hevde at det ble tatt for gitt at regioner handlet om territorielle avgrensninger. Det innebærer at fylker og kommuner ble forutsatt å danne grenser for fellesskap. Videre er vår påstand at regionsforståelsen ble begrenset til å gjelde regioner i distriktene. Dette gjenspeiles i at alle de regionale nettverkene ligger i distriktene. Ingen nettverk fra byregioner er inkludert.⁴ Ikke desto mindre er det å se regioner som utelukkende lokalisert perifert i forhold til de største byene i landet er ikke bare en foreldet, men også en feilaktig bruk av regionsbegrepet. Defineringen av regioner er uavhengig av befolkningstetthet og geografisk beliggenhet.

Dersom vi bruker LiNK som eksempel, ser vi at det regionen rent geografisk omfatter tre kommuner i Numedalen pluss Kongsberg. Utfra hvilke kriterier utgjør disse tre en

⁴ Dette må selvfølgelig ses i sammenheng med hvilke nettverk som søkte midler. Dersom ingen byregioner var representert blant søkerne har vi ikke belegg for å si at programstyret aktivt definerte og valgte bort denne typen regioner.

region? Riktignok er hver enkelt kommune en administrativ enhet, men hva gjør disse fire til en region? Å forfekte en territoriell definering av disse kommunene forteller fra vårt synspunkt svært lite. I så fall sier vi at det er geografiske forhold som binder de sammen. Og geografien spiller naturlig nok en rolle, tatt i betraktning at de ligger på rekke og rad i dalen og grenser opp mot hverandre. Men dersom vi tillater oss å se den territoriale regionen som en sosial konstruksjon, dersom vi opphever de geografiske og administrative grensene, da står vi friere til å lete etter andre faktorer som skaper fellesskap. Vi kan spørre oss hva menneskene faktisk gjør. Og svaret for LiNKs del blir at mennesker bor, arbeider, handler og rekreasjoner i de involverte kommunene. Det er disse aktiviteter som skaper fellesskap og gjør det naturlig med samarbeid. Noen mennesker bor i Flesberg, jobber i Kongsberg, har hytte i Nore og Uvdal, og kjøper tømmer i Rollag. Andre bor i Nore og Uvdal, i hus bygd av byggmester fra Svene, og jobber i Rollag og tar lørdagshandelen i Kongsberg. Det viser seg dermed at det kan være fruktbart å fokusere på mennesker og hva som knytter dem sammen, framfor å tenke geografi og territoriell grenser når en skal snakke om regioner i forbindelse med utvikling og informasjonsnettverk. Regionsbegrepet blir dermed en måte å organisere prosesser og fellesskap på.

Dersom vi ser dette i tilknytning til vårt teoretiske utgangspunkt, finner vi at dette er en region hvor mønstre for samhandling allerede er etablert. En kan ikke hevde at informasjonsnettverket introduserer helt nye kommunikasjonslinjer, i og med at det fra før av foregår en fri flyt av aktiviteter (jobbing, rekreasjon og så videre) innad i regionen. LiNK kan dermed stå som eksempel på en region basert på allerede eksisterende relasjoner. Som vi påpekte i kapittel 2 ble det ansett for å være en viktig forutsetning for å lykkes, noe vi på mange måter kan si at LiNK bekrefter.

Prosjektene som inngår i LiNK er mange og varierte. Både kommunene, skoler og næringsliv er involvert. LiNK har med andre ord en bredt sammensatt deltakermasse. Dette øker sjansene for at det er flere ildsjeler i nettverket, som kan være drivkraft i ulike deler av nettverkene. De letter de arbeidet for hverandre, noe som gjør at de ikke så lett brenner ut, noe som i neste reduserer sjansene for at nettverket forvitrer. Tvert imot blir nettverket mer robust. Slik vi ser det har nettverkene en viktig oppgave i å koble privat og offentlig sektor, slik det gjøres i LiNK. Næringslivet stimuleres da gjennom at offentlig informasjon blir lettere tilgjengelig, og det blir lagt til rette for kommunikasjon næringsorganisasjoner imellom. På samme måte økes brukervennligheten i forvaltningen for innbyggerne i regionen gjennom spredning av det offentlige tjenestetilbudet. Videre kan nettverk brukt i kommunenes arbeid gjøre saksbehandling raskere. Samtidig ser vi at den distribuerte næringshagen i Midt-Troms, hvor det offentlige ikke er med som aktiv deltaker, fungerer godt. Spørsmålet som det er for tidlig å svare på nå, er om nettverket fungerer godt i forhold til målsetningene om å styrke næringsutvikling og bosetning.

På den andre siden er det i bredt sammensatte nettverk en fare for at deltakerne drar i hver sin retning. Dette ser imidlertid ikke ut til å være tilfelle i LiNK. At de involverte er i stand til å arbeide mot et felles mål til tross for bred deltakersammensetning vil vi som vi har vært inne på tidligere påstå har å gjøre med en forholdsvis fast styring av nettverksprosjektene (jfr. kapittel 5.7). Det kan også ses i sammenheng med regionens institusjonelle tetthet, altså i hvilken grad regionen har felles mål, kultur og verdier. Her

kan det tenkes at for eksempel en trusel om kommunesammenslåing kan forsterke enigheten om felles mål, samtidig som det å erfare de samme problemer og ha opplevelsen av å være i samme båt bidrar til utvikling av felles kultur. Det vil i så fall styrke sjansene for at etableringen av nettverket blir vellykket.

Dette kan også ses i sammenheng med bakgrunnen for å etablere et nettverk. Hva vi kan stille spørsmål ved er om allerede eksisterende samhandlingsmønstre sier noe om hvorvidt nettverket er behovsstyrt eller mulighetsstyrt. Vi vil hevde at et slikt grunnlag (de eksisterende samhandlingsmønstrene) øker sjansene for at det ligger et reelt behov til grunn, og at behovet suppleres med et bevisst ønske om at nettverket skal være av signifikant betydning. Dermed øker nettverkets forankring i mennesker og prosesser. Hvorvidt forankringen blir regional eller ikke avhenger av hvilke behov menneskene har, og i hvilken retning prosessene tar. Er det forvaltningsmessige eller næringsspesifikke tjenester som etterspørres? Sett at noens arbeid gjør det naturlig å knytte internasjonale kontakter, og nettverket utvides. Da kan en drøfte hvorvidt det gir mening å snakke om regionalt forankrede nettverk. Etter vårt syn vil personlige eller prosessbaserte nettverk være en mer korrekt benevnelse fordi det sier mer om nettverkets opprinnelse.

Vi ser altså at det ligger mange relasjoner til grunn for etableringen av LiNK. Spørsmålet blir så hvordan et informasjonsnettverk kan legge til rette for at samhandlingen i disse relasjonene kan forenkles og utnyttes for å nå de mål som er satt.

Nettverkene i denne analysen er forskjellige, derfor blir også deres innhold mangfoldig. I noen sammenhenger er det snakk om ren opplysningsvirksomhet, for eksempel når det blir lagt ut informasjon om det offentlige tjenestetilbudet. Andre ganger handler det om å legge til rette for informasjonsutveksling mellom flere parter, slik den distribuerte næringshagen Midt-Troms er et eksempel på. Det er viktig å være bevisst på dette fordi innholdet er uløselig knyttet sammen med forutsetninger om deltakeradferd, det vil mer presist si grader av deltakelse. Dette kan være en kritisk faktor, og en kan i utgangspunktet si at nettverk som forutsetter høy grad av deltakelse fra brukerne er mer utsatt enn nettverk hvor brukerne ikke trenger å yte noe. Når vi i vårt materiale ikke finner noe som tyder på at nettverk med enveiskommunikasjonen fungerer bedre enn nettverkene som krever en mer avansert form for informasjonsutveksling, kan det ses i sammenheng med forankring og behov. De som deltar ved å hente ut informasjon har en passiv rolle, som må opprettholdes enten gjennom en sterk lojalitetsfølelse til nettverket og/eller gjennom et kontinuerlig behov. Et slikt nettverk stiller også store krav til at den informasjonen som presenteres er relevant. Skulle det motsatte vise seg kan en ikke forvente at nettverket blir brukt. Det er med andre ord to forhold som er kritiske for enkle nettverk: deltakernes (mottakernes) passive rolle, som kan bli *for* passiv, og relevansen av informasjonen som spres.

Mer komplekse nettverk med flerveiskommunikasjon krever mer fra deltakerne og er således mer vanskelige å gjennomføre. På den andre side kan det tenkes at nettopp den aktive deltakelsen kan bidra til at nettverket blir vellykket, utfra en antakelse om at aktivitet genererer mer aktivitet. I den grad den distribuerte næringshagen Midt-Troms lykkes vil den være et eksempel på et nettverk som håndterer sammensatt informasjonsutveksling.

Kort sagt kan vi konkludere med at for å forstå regioner og nettverk er det mer fruktbart å legge mennesker og prosesser til grunn heller en territoriell avgrensning. En territorielt definert region tar for gitt at menneskene innenfor det bestemte geografiske område har et fellesskap, for eksempel ved at de har felles behov eller deler en visjon. En forutsetter da betingelser som ikke nødvendigvis er tilstede. Siden nettverk som fungerer best når de bygger på prosesser, aktiviteter og relasjoner som allerede eksisterer, bør en i nettverksetableringen fokusere på hvem som gjør hva, hvor.

7 Følgeforskningens utfordringer

Avslutningsvis vil vi knytte noen kommentarer til følgeforskningen og vise hvordan en krevende forskningsform med spesielle designproblemer bidro til å hindre en vellykket gjennomføring av prosjektet.

Som følgeforskningsprosjekt innebar RF-Rogalandforskning prosjekt både analytisk, kunnskapsformidlende og rådgivende arbeid. I tillegg til å skulle drive tradisjonell forskning med datainnsamling og analyse, ville RF-Rogalandforskning prosjekt også bli en del av NIN-prosjektene gjennom en mer aktiv deltakelse enn hva som er vanlig i FoU-arbeid. I praksis ble prosjektet likevel drevet som et tradisjonelt forskningsprosjekt, da formidlings- og rådgivingsarbeidet ble lite vektlagt.

Dette kan delvis ses i tilknytning til de sammenfallende tidspunktene for oppstart av følgeforskningsprosjekt og nettverksprosjekter. Å starte et følgeforskningsprosjekt samtidig med de prosjekter som skal vurderes kan virke som en god måte å utnytte de muligheter som ligger i følgeforskning, men vår erfaring er at det ikke er gitt at prosjekter ønsker involvering i de første fasene av prosjektarbeidet. Vi opplevde i et tilfelle at deres interesse for engasjement utenfra var liten før de selv hadde et minimum av forståelse av hvordan deres eget prosjekt fungerte. Forskning baserer seg på frivillig deltakelse, og det er alltid en risiko for at en ikke finner case som ønsker å være forskningsobjekt. Denne truselen rammer i særlig grad følgeforskning, siden det er en forskningsform som krever mye både av forskere og forskningsobjekt. Forskerne er prisgitt at de finner case som ønsker tett oppfølging og som er villige til å stille seg selv til rådighet i forskningsøyemed. At en finner slike case bør ikke tas for gitt. Grunlaget for all forskning er tillit, og den må gjerne opparbeides over tid. I tradisjonell forskning er det tilstrekkelig om den nødvendige tilliten er på plass ved prosjektslutt, mens en i følgeforskning er avhengig av at de tillitsskapende prosessene går mye fortere og raskt gir resultater.

På den andre siden hadde vi også et case hvor en større medvirkning fra RF-Rogalandforskning var ønsket i en tidlig fase. Vi fikk da en problemstilling som var omvendt av foregående, nemlig at også følgeforskningsprosjektet trenger å komme i gang før det har noe å bidra med. For oss var det vanskelig å starte følgeforskning på et prosjekt i startfasen før vi selv hadde gjort oss noen erfaringer med hvordan nettverkene

fungerte, hva som var kritiske faktorer og hvordan en best oppnådde suksess. I praksis er det ikke mulig at alle prosjektene som inngår i studien kan få like stort utbytte av følgeforskningen. Det ideelle hadde vært å starte følgeforskningsprosjektet med tradisjonell forskning på et eller flere prosjekter som hadde pågått en periode, slik at vi kunne bruke innsikt derifra til å følge andre prosjekter fra starten av. Da ville vi hatt noe å formidle, og vært i stand til å drive den rådgivningen som var planlagt.

Et annet forhold som gjør følgeforskning problematisk er at de prosjektene som trenger det mest gjerne er de som er vanskeligst tilgjengelige. I utgangspunktet kan en anta at behovet for rådgiving og kunnskap er størst i tidlige faser i prosjektet. Utfordringen er da at en gjerne finner en uklar struktur, hvor de involverte i varierende grad har definerte roller. Dette kan vanskeliggjøre involvering utenfra. Motsatt har prosjekter som har pågått en stund ofte en klar struktur, slik at det rent praktisk er lett å etablere kontakter. Videre vil prosjekter som går godt gjerne være velvillig innstilte overfor forskning utenfra, siden de har lite eller ingen ting å risikere med å stille seg åpne for kritiske blikk. For prosjekter som sliter med framdriften kan granskning utenfra virke truende. I tillegg har de gjerne en oppfatning av seg selv som uinteressante for forskning dersom de ikke har resultater å vise til. Dette fikk vi illustrert da vi ble bedt om å utsette besøk og datainnsamling med begrunnelse at nettverket på et senere tidspunkt ville ha mer å gi oss.

Kort oppsummert kan en si med at følgeforskningsprosjekter medfører utfordringer knyttet de spesielle forskningsdesign som brukes i denne typen forskning. Disse utfordringer består i at

- Gjennomføring av tre forskjellige typer aktiviteter som skal gjennomføres parallelt (analytisk, kunnskapsformidlende og rådgivende) stiller store krav til planlegging og organisering for at ikke en eller to aktiviteter skal bortprioriteres.
- Sammenfall av tidspunkter for de forskjellige aktivitetene gjør gjennomføringen uheldig både utfra praktiske og faglige kriterier.
- Den tette koblingen mellom følgeforskere og forskningsobjekt krever tillit som det kan ta tid å opparbeide.

Konklusjonen blir utfra det at følgeforskning må gjennomføres med den største årvåkenhet. Dette skjedde ikke i prosjektet "Informasjonsnettverk og regional utvikling. Læring og formidling fra tre prosjekter i NIN-programmet." Tvert imot har vi i denne rapporten vist hvordan viktige oppgaver ikke ble gjort. Vi kan bruke en tilsvarende modell som vist i kapittel 4 for å illustrere RF-Rogalandforskningens innsats:

Tabell 7.1. Rogalandforskningens rolle i nettverksprosjektene.

Aktiviteter i prosjektene:	Deltakere*	Følgforskere, ideelt sett	RF's følgforskere
Planlegging	Aktiv	Aktiv	Passiv
Rolleavklaring	Aktiv	Aktiv	Passiv
Organisering	Aktiv	Passiv	Passiv
Iverksetting	Aktiv	Passiv	Passiv
Oppfølging underveis	Passiv	Aktiv	Aktiv
Korrigerende tiltak	Aktiv	Passiv	Passiv
Evaluering	Passiv	Aktiv	Passiv

*"Deltakere" er her en samlebetegnelse og inkluderer deltakere i alle tre nettverksprosjektene.

** Med følgforskere menes her RF-Rogalandforskningse representanter.

Et uheldig sammenfall av generelle designproblemer knyttet til følgforskning kombinert med RF-Rogalandforskningens sviktende gjennomføring i dette konkrete prosjektet resulterte i at prosjektet ble terminert.

8 Referanser

Amin, A. og N. Thrift. 1994. Living in the global. I *Globalization institutions and regional development in Europe*, ed. Av A. Amin og N. Thrift, 1-22. New York: Oxford Univ. Press.

Granovetter, M. 1985. Economic action and social structures: the problem of embeddedness. *American Journal of Sociology*.

Indergaard, M. 1997. Community-based restructuring? Institution Building in the Industrial Midwest. *Urban Affairs Review*, Vol. 32, No. 5.

Isaksen, A. 1997. Innovasjonssystemer og politikk –en introduksjon. I A. Isaksen (red.) *Innovasjoner, næringsutvikling og regionalpolitikk*.

Lindøe, P. og O. E. Olsen (under utgivelse). *Fallgruver i følgeforskning*. Internt arbeidsnotat, RF-Rogalandforskning.

Logan, J. og T. Swanstrom, eds. 1990. *Beyond the city limits*. Philadelphia: Temple Univ. Press.

Paasi, A. 2000. Europe as a social process and discourse: considerations of place, boundaries and identity. 3rd EU Urban and Regional Studies Conference, Voss, Norway 14th.-17th. Sept. Paper.

Romo, F. og M. Schwartz. 1995. The structural embeddedness of business decisions to migrate. *American Sociological Review* 60 (6): 874-907.

Saxenian, A. 1994. Regional advantage: *Culture and competition in Silicon Valley and Route 128*. Cambridge, MA: Harvard Univ. Press.

Vedlegg

Intervjuguide